

DEPREM, TOPLUMSAL CİNSİYET VE DEPREMZEDE KADINLAR

Doç. Dr. Burak BAŞKAN

- ❖ Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- ❖ ORCID: 0000-0002-2885-5911
- ❖ E-mail: burak.baskan@erzurum.edu.tr

Atıf:

Başkan, B. (2024). Deprem, Toplumsal Cinsiyet ve Depremzede Kadınlar. İ. Erdoğan Tarakçı (Ed.), *Disiplinlerarası Yaklaşımlarla Kadın Çalışmaları 3* (ss. 51-70) içinde. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Giriş

Doğal afetler, toplumların hayat akışlarında radikal bir kırılmaya sebep olan kriz anlarıdır. Bu kriz anları, tecrübe eden kişiler için maddi ve manevi bir yıkıma karşılık gelmektedir. Depremler ise sebep olduğu hasarın boyutu ve restorasyon sürecinin uzunluğuyla diğer doğal afet türlerinden ayrılmaktadır. Depremler etki bakımından kimlik ayırt etmese de toplumlarda gömülü olan yapısal faktörler sebebiyle farklı kimlikler için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında kapsayan bütüncül bir afet yönetimi yaklaşımında göz önünde bulundurulması gereken önemli parametrelerden biri de toplumsal cinsiyettir.

Birleşmiş Milletlere (BM) göre toplumsal cinsiyet; kadın ve erkek olmakla ilişkili sosyal nitelikler ve fırsatlar ile alakalıdır. Kadınlar, erkekler, kız çocukları ve erkek çocukları arasındaki ilişkiler ile kadınların kendi arasındaki ve erkeklerin kendi arasındaki ilişkileri ifade eder. Kadına ve erkeğe ait nitelikler, fırsatlar ve ilişkiler sosyal olarak inşa edilir ve sosyalleşme yoluyla öğrenilir. Bunlar, bağlama ve zamana özgü ve değişkendir. Böylece toplumsal cinsiyet, belirli bir bağlamda bir kadın veya bir erkekten beklenen, izin verilen ve değer verilen şeyleri belirler (UN WOMEN, 2024). Buradan hareketle tamamıyla toplum inşası olan rol, sorumluluk ve beklenti dağılımının neticesinde doğal afetlerin kadınları ve erkekleri farklı biçimlerde etkilediği ve onlara doğal afetlerle ilgili farklı hareket biçimleri ve sınırlar belirlediği söylenebilir.

Türkiye, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinin merkez üs olarak tespit edildiği Mw7.7 ve Mw7.6 büyüklüklerinde iki yıkıcı deprem tecrübe etmiştir. 20 Şubat 2023 tarihinde ise Hatay'ın Yayladağı ilçesinin merkez üs olarak tespit edildiği Mw6.4 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Yaşanan bu depremler neticesinde 11 il (Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya, Adıyaman, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye, Kilis, Elâzığ ve Diyarbakır) ciddi oranda yıkılmış ve çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ya da yaralanmıştır (SBB, 2023). Depremde hayatta kalmayı başaranlar ise ciddi bir maddi ve manevi bilançoyla karşılaşmıştır. Deprem öncesi dönemde ekonomik, politik ve sosyal anlamda dezavantajlı konumda bulunan kadınlar, deprem sonrasında da erkeklerden farklı pek çok zorluğa göğüs germek zorunda kalmıştır.

Sürdürülebilir bir toplumsal sistem, dağıtımsal eşitliği, sağlık ve eğitim başta olmak üzere sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde sağlanmasını, toplumsal

cinsiyet eşitliğini, siyasi hesap verebilirliği ve katılımı sağlamalıdır (Aras, 2023a). Bu çerçevede sürdürülebilir bir afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi, pek çok uluslararası ve ulusal kuruluş tarafından desteklenmektedir. Nitekim Avrupa Konseyi'nin 2024-2029 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi belgesinde, kriz ve doğal afet dönemleri de dâhil olmak üzere, kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç ve koşullarına gereken önemin verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu çerçevede ayrımcılık, şiddet, taciz, insan ticareti ve diğer sömürü ve istismar biçimlerinin önlenmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı tedbirlerin alınması prensip karar olarak kabul edilmiştir (Council of Europe, 2024). Fakat ilkesel olarak teşvik edilen toplumsal cinsiyet eşitliği, pratik örneklerde yeterince görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, depremleri öncesi ve sonrasıyla ele almakta ve doğal afet yönetiminin toplumsal cinsiyet eşitliğini ön plana alan bir anlayışla yürütülmesine normatif bir katkı sunmaya çalışmaktadır.

Deprem Öncesinde Kadınlar

Depremin henüz gerçekleşmediği dönem, bir doğal afetin kadınları ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemesinin altında yatan sebepleri açıklama anlamında önemlidir. Dahası bu dönem, deprem anının ve deprem sonrasının temel belirleyicisi konumundadır. Bu dönemde hem eşitsiz sermaye birikimi hem de ekonomik bağımlılık, kadınları toplumsal karar alma süreçlerinde ikincil pozisyona yerleştirmektedir. Gerek ulusal gerekse yerel yönetimlerdeki erkek egemenliği ise kadınları depreme yönelik tedbir alma süreçlerinin tamamen dışına itmektedir. Diğer taraftan kentler ile kentsel mekânların erkek ihtiyaçlarına göre dizayn edilmesi ve kadınlara yönelik toplumda gömülü patriarkal söylemler, kadınların kamusal alanda ana aktör olmasını engellemektedir. Bunların sonucu olarak kadınlar, depremlere erkeklere göre çok daha hazırlıksız yakalanmakta ve depremlerin ardından daha ağır koşullarla karşılaşmaktadır.

Ekonomik Alan

Deprem öncesi ekonomik alan, kadınların politik süreçlerdeki yetersiz temsilinden sosyal hayattaki ikincil pozisyonuna kadar pek çok dezavantajlı durumun ana belirleyicisi konumundadır. Bunun temel sebebi, kadınların ekonomik, politik ve sosyal hayatta ana aktör olmasını sağlayacak bir üretim araçları hâkimiyetine ve sermaye birikimine erişememeleridir.

2023 yılı verilerine tüm Borsa İstanbul (BİST) şirketlerinin %34,6'sının yönetim kurullarında hiçbir kadın üye yer almamaktadır. Bu oran 2014 yılında %44,1 olarak gerçekleşmiştir. Yine 2023'te tüm BİST şirketlerinin yalnızca %4,4'ünde kadın CEO görev almıştır (Sabancı University Corporate Governance Forum, 2023: 10). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2022 tarihli Hanehalkı İşgücü Araştırması ise şirketlerin orta ve üst düzey yönetici pozisyonlarının yalnızca %19,6'sının kadınlardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu oran 2012 yılında ise %14,4 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024). Dolayısıyla kadınlar ekonominin karar alma süreçlerinde yönetici olarak yer alamamakta, çoğunlukla özel kuruluşların temel kararlarında herhangi bir söz hakkı bulunmayan ikincil pozisyonlarda istihdam edilmektedirler. Sermaye sahipliği ya da sermayenin yönetimi konusunda erkekler ile kadınlar arasında ortaya çıkan uçurum, erkekleri ekonomik altyapının ve üretim araçlarının mutlak hâkimi konumuna yerleştirmiştir. Bu durumun önemli bir sonucu, depreme hazırlık süreci ile bağlantılı sektörlerde mutlak bir erkek egemenliğinin ortaya çıkmasıdır. Söz gelimi inşaat sektörünün temel dinamikleri, tamamıyla erkeklerin egemenliğinde şekillenmektedir.

Pek çok kadının kendisiyle aynı pozisyondaki bir erkeğe göre daha az ücretle çalışması ve daha kısıtlı terfi imkânlarına sahip olması, kadınların dikey hareketlilik fırsatlarından yararlanmasını engellemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO, 1951) "Eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği" ifadesiyle kabul ettiği prensip karara rağmen pek çok sektörde eşit iş yapan kadın ve erkek eşit ödeme almamaktadır. 2018 yılı verilerine göre cinsiyet temelli ücret farkı oranı %15,6 olarak hesaplanmıştır. Bu oran çalışma yaşamının başında nispeten düşük olsa da 40 yaş sınırının aşılmasıyla dramatik şekilde %25,9'a yükselmektedir. Diğer taraftan, çocuk sahibi kadınlar ile çocuk sahibi olmayan kadınlar arasında da çocuklu kadınlar aleyhine %11'lik bir ücret farkı bulunmaktadır. Çocuk sahibi kadınlar ile çocuk sahibi erkekler arasında da yine çocuklu kadınlar aleyhine %19'luk ücret farkı vardır (ILO & TÜİK, 2020). Dolayısıyla kadınlar için kendi birikim ve yetenekleriyle bulundukları sektörde öne çıkma ve rekabet ettikleri erkekleri geride bırakma olanakları ortadan kalkmakta, böylece içinde yaşadıkları toplumda sınıf atlayabilmelerinin önünde yapısal bir bariyer ortaya çıkmaktadır. Bu bariyer ise kadınların, ailelerindeki erkeklerin (baba, abi ya da koca) sınıf aidiyetlerinin ötesine geçememelerine neden olmaktadır. Ailesindeki erkeğin sınıfına mensup olan kadının, depreme dayanıklı bir

konutta ve depreme daha hazır koşullarda yaşaması da söz konusu erkeğin sınıfsal imkânlarına göre belirlenmektedir.

Kadınların ekonomik alandaki dezavantajları, onların aile içerisindeki konumunu da belirlemektedir. Türkiye’de 15 yaş üstünde erkeklerin işgücüne katılım oranı %71,4 iken bu oran kadınlarda %35,1’dir (TÜİK, 2024). Şubat 2023 depreminin etkilediği illerde erkeklerde işgücüne katılma oranı %70,3 olarak gerçekleşmişken kadınların oranı ise %32,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı illerde istihdam oranları ise kadınlarda %28 erkeklerde ise %62,8’dir. Kadınların işsizlik oranı %14,7 iken erkeklerin işsizlik oranları ise 10,7’dir (SBB, 2023). Bu veriler, kadınların büyük bir bölümünün herhangi bir kazanç elde etmeksizin ev işlerinde çalıştığını göstermektedir. Bu durum erkeği işveren, kadını ise işçi olarak konumlandığından aile içinde mecburi bir hiyerarşinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Sermaye birikimine sahip olamayan kadın bir yandan erkeğin ekonomik gücüne bağımlı hale gelirken diğer yandan da özerk kararlar alabilmesini sağlayacak ekonomik özgürlükten uzak kalmaktadır. Bu durum, herhangi bir doğal afete ve özellikle depreme yönelik tedbir alma konusunda erkeği tek karar alıcı haline getirmektedir.

Dahası, ailenin taşınır ve taşınmaz mallarının çoğunlukla erkeğin üzerine kayıtlı olması, bu mallar üzerindeki her türlü tasarruf yetkisini erkeğe vermektedir. Bu bağımlılığın ileri hali olan ekonomik şiddet ise istismarcı erkeğin mağdur kadının parası, diğer ekonomik kaynakları veya faaliyetleri üzerinde tam kontrole sahip olmasıdır. Bu şiddet türü, bir erkek istismarcının ailenin mali durumunu kontrol altında tutması, paranın nasıl harcanacağına veya biriktirileceğine kadınları dikkate almadan karar vermesi ve böylece kadınları kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için tamamen bağımlı hale getirmesi durumunda ortaya çıkar (Fawole, 2008). Kadının çalışmasını engelleme ya da işten ayrılmasını sağlama ekonomik şiddet örneklerindendir. Türkiye’de yaşamının herhangi bir döneminde ekonomik şiddete maruz kaldığını beyan eden kadınların oranı %30’dur (HÜNEE, 2015). Aile varlıklarını tamamen kontrol eden erkek, ailenin depremi hangi mekânda ve hangi koşullarda tecrübe edeceğini ve aile bütçesinin ne kadarının olası bir depreme karşı tedbir amacıyla harcanacağını tek başına belirlemektedir.

Politik Alan

Politik alan, tıpkı ekonomik alan gibi kadınların toplumda gömülü yapılara karşı var olma mücadelesi verdiği ve bu mücadeleyi verirken haksız bir rekabetle karşılaştığı bir alandır. Her ne kadar seçme hakları konusunda

kadınlar ve erkekler arasında hukuki bir eşitlik olsa da kadınların seçilme hakları anlamında erkeklerle eşit şartlara sahip oldukları söylenemez (Üste, 2017: 126). Bir taraftan toplumsal yaşamın diğer taraftan ise siyasetin kadın varlığını önemsizleştiren cari durumunun temelinde, kadınların erkeklerden farklı birtakım kadınsı özelliklere sahip olduğuna ve kadınların içyapılarının siyaset için uygun olmadığına yönelik temelsiz inanışların etkisi vardır (Negiz & Üçer, 2012: 4). Toplumun inşa ettiği kadınlık ve erkeklik rolleri, erkeği her durumda başlıca söz sahibi olan bir ‘özne’ olarak konumlandırmakta, kadınları ise haklarında karar verilen edilgen bir ‘nesne’ pozisyonuna yerleştirmektedir. Kadınların politikanın ve kamusal alanın dışına itilmesiyle, doğal afet öncesi alınacak tedbirlerden doğal afet sonrasındaki restorasyon süreçlerine kadar tüm afet yönetimi aşamaları erkekler tarafından şekillendirilmektedir.

Kadınların ulusal politika süreçlerinin dışına itilmesi, depreme yönelik makro politikalarda kadın etkisini en aza indirmektedir. Nitekim TBMM’deki kadın milletvekili oranı 2007’de %9,1 olarak gerçekleşirken, 2023’te ancak %19,9 olmuştur (TÜİK, 2024). 1923’te oluşturulan Bayındırlık Bakanlığı’nın (sonraki isimleriyle *İmar ve İskân Bakanlığı* ve *Bayındırlık ve İskân Bakanlığı*) ve 2011’de oluşturulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın (sonraki ismiyle *Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı*) tarihindeki tek kadın bakan Fatma Güldemet Sarı, yalnızca 6 ay görevde kalabilmiştir. Böylece depremlere dayanıklı kentleşmenin temel sorumlusu olan söz konusu bakanlığın 101 yıllık tarihinde, 6 aylık istisnai zaman dilimi hariç, kesintisiz bir şekilde erkek bakanlar görev almış ve kentleşmeyi erkek ihtiyaç ve önceliklerine göre belirlemiştir.

Yerel siyasetteki erkek egemenliği ise kadınları gündelik kent hayatını şekillendiren her türlü karar alma mekanizmasının dışına itmektedir. Nitekim Marmara Depremi’nin yaşandığı 1999’da yapılan yerel seçimlerde kadın belediye başkanı oranı yalnızca %0,6 olarak gerçekleşmişken, kadın il genel meclisi üyesi oranı %1,4 ve kadın belediye meclis üyesi oranı %1,6 olmuştur. 2019 yerel seçimlerinde ise kadın belediye başkanı oranı ancak %3’e, kadın il genel meclisi üyesi oranı 3,77’ye ve kadın belediye meclis üyesi oranı %11,68’e yükselmiştir (Kaşıkırık & Karaoğlu, 2021). Şubat 2023 depreminin yaşandığı bölgedeki 135 belediye başkanından sadece 2’si kadındır (Uygur, 2023: 23). 2024 yerel seçimlerinde ise 81 ilin yalnızca 11’inde kadın belediye başkanları seçilmiştir. Kadın belediye başkanları sayısında bir iyileşme olsa da yerel yönetimlerdeki kadın-erkek temsili uçurumunu ortadan kaldıran bir

artış yaşanmamıştır (Dünya Gazetesi, 2024). Dolayısıyla kentlerdeki depreme hazırlık süreçleri, herhangi bir kadın etkisi olmaksızın erkek önceliklerine ve erkek ihtiyaçlarına göre erkek-egemen bir şekilde yürütülmektedir.

Sosyal Alan

Sosyal alandaki erkek egemenliği; kamusal alanın, hâkim toplumsal kadın söyleminin ve dolayısıyla gündelik mekânların kadınlar aleyhine inşa edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla sosyal alan, kadınların kamuoyu oluşturabilecekleri ve toplumsal gerçekliği kendi dezavantajlarını ortadan kaldıracak biçimde şekillendirebilecekleri alandır.

Kadının sosyal alandaki mevcudiyetinin önemli bir belirleyicisi eğitimidir. Kadın ile erkek arasındaki eğitim farkı, gerek toplumda gerekse aile içerisinde eğitimli-az eğitimli/eğitimsiz hiyerarşisinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. 2022 verilerine göre, Türkiye çapında kadınların ortalama eğitim süresi 8,5 yılken bu oran erkeklerde 10 yıldır. Kadınların %5.7'si okuryazar değildir. Diğer taraftan kadınların yalnızca %16,2'si eşlerinden daha yüksek eğitim seviyesine sahiptir (TÜİK, 2024). Böylece erkekler dikey hareketlilik imkânlarına kadınlardan daha fazla sahip olmakta ve erkek egemen toplumsal yapı her an yeniden üretilebilmektedir. Eğitim olanaklarından uzak kalmış ya da eşine göre daha az tahsil yapmış kadın ise ekonomik anlamda erkeğe bağımlı hale gelmekte ve aile içi karar alma süreçlerinin dışına itilmektedir. Dahası, eğitim farklılığından kaynaklı aile içi hiyerarşi, aile dışındaki ekonomik ve beşerî ilişkilerin oluşturulmasına liderlik etme görevinin de erkeğe verilmesini sağlamaktadır. Böylece deprem öncesi süreçte depreme hazır olmayla bağlantılı her türlü tedbir kararı, ekonomik ve sosyal gücü ele almış erkeğe bahşedilmekte, kadın ise özne haline gelmiş erkeğin aldığı her karara itiraz etmeksizin uyan edilgen bir nesne durumuna düşmektedir.

Türkiye'de şehir planlamasının depreme ilişkin karar alma süreçleri son derece siyasallaştırılmıştır ve olası bir depreme hazırlık aşamasında halkın süreçlere katılımı imkânsızlaşmıştır (Sengezer & Koç, 2005: 174). Dahası, tarihsel olarak şehirler, nüfusun yarısını oluşturan kadınların karar alıcı olarak eşit katılımı olmaksızın planlanmış, tasarlanmış ve yönetilmiştir. Bunun bir sonucu olarak şehir planlaması, kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı özel zorlukları ve endişeleri göz ardı etmekte ve şehrin tasarımında, altyapısında, tesisleşmesinde ve hizmetlerinde kapsayıcı ve eşitlikçi olamamaktadır (UN HABİTAT, 2012). Kadınların bedenleri genellikle ihtilaf konusu olan ilk alandır; bedensel bütünlük ve üreme hakları, genellikle şiddetin (yakın eş

şiddeti dâhil) varlığı ve yeterli sağlık hizmetlerinin olmaması nedeniyle tehlikeye girmektedir. Farklı cinsiyetlerin ekonomik ve kültürel gelişimi, eğitimi ve çalışma hayatı, kentsel alanlarda gelişir. Kentsel alanlar, aynı zamanda toplumsal hareketlerin ve kararlı siyasi eylemlerin toplumsal ve toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmalarını ve kadın haklarının uygulanmasını engelleyen geleneklere meydan okumasını mümkün kılar (Falú, 2017). Dolayısıyla kentsel mekân, yalnızca bir barınma yeri değil aynı zamanda patriarkal yapıya meydan okunabilecek bir platform niteliğindedir.

Şehir planlaması ile alakalı projelerde, politikalarda, kampanyalarda ve kuruluşlarda toplumsal cinsiyet analizi yapmak; cinsiyete dayalı veri toplamayı artırmak; şehir planlamasında tabandan kadınların katılımını ve güçlendirilmesini teşvik etmek; toplumsal cinsiyete duyarlı ve kapsayıcı kamusal alanlar yaratmak ve kilit şehir paydaşlarına (polis, ulaşım görevlileri, şehir planlamacıları, ulusal ve yerel hükümet yetkilileri) toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimler vermek; toplumsal cinsiyete duyarlı şehir planlaması adına önemli adımlardır (UN HABİTAT, 2012). Bu adımlar sayesinde kentler, kadınların ekonomik, politik ve sosyal fırsatları erkeklerle eşit şartlarda değerlendirebilmesine zemin hazırlayacak bir platform olma hüviyetine kavuşacaktır.

Deprem Sırasında Kadınlar

Depremler etki bakımından cinsiyetler arası bir tercihte bulunmasa da toplumlarda gömülü toplumsal cinsiyet algıları kadınlara deprem anında ilave roller ve sorumluluklar yüklemekte, dahası kadınların deprem anında bulunduğu mekânları ve koşulları belirlemektedir. Bu sebeple kadınların deprem sırasındaki deneyimleri, erkeklerden farklılaşmaktadır.

Deprem anında ölüm ve yaralanmaların büyük kısmının gerçekleştiği mekân olarak ev, erkek ve kadın için ayrı anlamlar ifade etmektedir. Bu anlamların ana belirleyicisi ise ev içerisinde kadına yüklenen rol ve sorumluluklardır. Erkekler için ev, günün belirli bir vaktinde zaman geçirilen bir mekânken ev hanımları için günün neredeyse tamamının geçirildiği yerdir. Nitekim Şubat 2023 depreminin yaşandığı bölgedeki kadınların %72'si istihdam edilmemektedir. (SBB, 2023). Dahası, gelir getiren işe sahip olan kadınların bir bölümü de söz konusu işi evden yürütmektedir. Dolayısıyla kadınlar ev içerisinde mecburen erkeklere göre daha fazla zaman geçirmektedir.

Erkek otoritesinin arttığı ailelerde kadının evle kamusal alan arasındaki ilişkisi bile erkek tarafından belirlenebilmektedir. ‘Kontrolcü davranış’ olarak adlandırılan bu toplumsal cinsiyet temelli şiddet türü; bir kadının arkadaşlarıyla iletişim kurmasına müdahale edilip edilmemesini, her zaman nerede olduğunun bilinmek istenmesini, sağlık kuruluşuna gitmesinin izin almayı gerektirmesini, başka erkeklerle konuşmasına kızılmasını, kıyafetlerine karışılmasını ve sosyal medya kullanımına müdahale edilmesini kapsamaktadır (Alkan, Bayhan & Abar, 2023). Bu anlamda kontrolcü davranış; duygusal/psikolojik kontrol, tehdit, gözdağı verme, kıskançlık/sahiplik, sözlü saldırganlık, ekonomik kontrol ve sosyal izolasyonu kapsayan istismar türleriyle birlikte süreklilik arz eden bir erkek davranışdır (Esquivel-Santoveña, ve ark., 2020). Nitekim kadının nerede olduğunu her durumda bilme ve kadının konumunu kontrol etme şeklinde kendini gösteren erkek kontrolcü davranışına hayatında en az bir kez maruz kalan evlenmiş kadın oranı %62’dir (HÜNEE, 2015). Böylece kadının evden ayrılıp kamusal alana dâhil olması, bir erkeğin iznine bağlanmakta ve kadının depresyon anındaki konumu erkek tarafından belirlenmektedir. Bu konumun depresyona dayanıklılığı ise yine ailenin maddi varlıkları üzerinde mutlak söz sahibi olan erkek tarafından belirlenmektedir.

Hamilelik ya da emzirme döneminde olan veya küçük bebek sahibi kadınlar, hızlı hareket edebilme anlamında ciddi kısıtlarla karşılaştıkları için herhangi bir doğal afetten (dolayısıyla da depresyondan) kaçabilme yetenekleri erkeklere göre zayıftır (TİHEK, 2023: 47). Aynı durum, yaşlı ya da engelli bir bireyin bakımını üstlenen kadınlar için de geçerlidir. Depresyon anında ev dışında bulunan bir erkek, olası bir depresyonda yalnızca kendisinin depresyon bölgesinden tahliyesinden sorumluyken, bakıma muhtaç birinin bakımını üstlenmiş olan bir kadın, destek olmaksızın hareket edemeyen bu kişinin tahliyesinden de sorumlu olmaktadır. Diğer taraftan, depresyon anında geleneksel giyim kodlarına uymayan bir giysiyle (söz gelimi gecelikle/pijamayla) ya da başörtüsü bir şekilde dışarı çıkmak istemeyen pek çok kadın, ölüm ya da yaralanma riskiyle karşı karşıya kaldığı mekânı terk edememekte ya da terk etmekte geç kalmaktadır (Ünür, 2021: 369). Dolayısıyla hızlı tahliye imkânlarına sahip olmayan kadınlar için depresyonlarının riski daha büyük olacaktır.

Deprem Sonrasında Kadınlar

Deprem sonrası dönem, büyük oranda deprem öncesi dönemin belirlediği toplumsal güç ilişkilerinin paralelinde şekillenmekte, hatta bu güç ilişkileri deprem sonrası restorasyon sürecinin getirdiği ilave sorumluluklarla kadınlar aleyhine daha da derinleşmektedir. Bu dönemde kadınların yaşamı çadır ya da konteynerlere hapsolmakta, kadınların ekonomik, politik ve sosyal alanlardaki mevcudiyeti gözle görülür biçimde azalmaktadır. Böylece kadını ikincil konuma yerleştiren bir yapı olarak patriarkal toplumun içerisinde deprem bölgesi merkezli erkek-egemen mikro yapılar ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik Hayat

Afetler, konutları ve geçim kaynaklarını tahrip ederek pek çok kadının ev eksenli işlerden elde ettiği geliri ve çoğu zaman da toprak mülkiyetini kaybetmesine neden olmaktadır. Dul ya da yetim kadınlar, özellikle de arazinin kadın eş yerine erkeğin erkek kardeşine veya en büyük oğluna miras bırakıldığı ülkelerde, arazi haklarını kaybetme konusunda savunmasız kalmaktadırlar (Terraza ve ark., 2020: 44). Söz gelimi, 2005'teki Pakistan depremi sonrası pek çok kadın topraksız kalırken, bu kadınların erkek akrabaları toprakları miras olarak edinmiş ve yardım programından tazminat toplamıştır (Reale & Handmer, 2010: 172). Kadınların erkeklerle eşit miras hakkına sahip olmaları Türkiye'de yasalarla güvence altına alınmış olsa da uygulamada pek çok ailede babanın henüz hayattayken erkek çocuklara eşitsiz bir pay verdiği bilinmektedir. Deprem tecrübe etmiş pek çok ailede de kalan taşınır ya da taşınmaz malların erkek çocuklara bırakılma ihtimali vardır.

Dahası, dünya genelindeki pek çok afet bölgesinde kadınlar ve kız çocukları “tampon” görevi görmekte ve afet sonrasında aileyi korumak için ekonomik varlıklarından erkek hane üyelerine göre daha kolay vazgeçebilmektedirler (Botreau & Cohen, 2019). Türkiye'de de haneyi etkileyen en ufak maddi kriz anında ziynet eşyalarını bozduran kadınların, benzer sorumluluklar üstlendikleri söylenebilir.

Kadınların ücretli işlerden ve erkekten bağımsız sosyal güvenceden uzak kalmaları, deprem sonrası dönemin önemli sorunlarından. Şubat 2023 depreminden etkilenen 11 ilden 6'sı Türkiye genelinde kadın istihdamının en düşük olduğu iller arasında yer almıştır. Dahası, pek çok kadın, daha az gelir getiren işlere razı olma eğilimindedir ve bu nedenle yoksulluk riskini daha fazla yaşamaktadır. Deprem öncesinde kadın istihdamının zaten düşük olması

nedeniyle, çoğu kadın bir erkeğin gelirine ve sosyal güvenlik statüsüne dayanmak ve ücretsiz ev ya da bakım işleri yapmak zorundadır (UN WOMEN, 2023). Diğer taraftan tarım sektöründe çalışan kadınlar da büyük oranda ‘ücretsiz aile işçisi’ konumundadır ve neredeyse hiçbirinin kocadan ya da babadan bağımsız bir sosyal güvencesi yoktur. Dolayısıyla söz konusu güvencesiz aile işçileri, deprem sonrası dönemde güvenceli çalışan kadınlara göre daha ciddi dezavantajlarla karşılaşmaktadır (SBB, 2023).

Deprem öncesinde ücretli bir iş deneyimi olmayan kadınların deprem sonrasında artan maddi ihtiyaçlar sebebiyle iş aramaya başlamaları ise kendilerini kurallarına aşına olmadıkları bir rekabetin içerisinde bulmalarına sebep olmaktadır. Deprem sonrası artan sorumluluklar ve maddi imkânlardaki azalma nedeniyle eğitime, kişisel gelişime ve işlevsel bir çevre edinmeye para ve zaman ayıramayan kadınlar, iş bulamadıkları her gün zaten yetersiz olan bu kaynakları daha da tüketmektedirler. Böylece kadınların sürdürülebilir bir gelecek inşa etme ihtimalleri, işsizlik-iş arama döngüsü içerisinde kaybolmaktadır.

Dahası, pek çok kadın, yaşadığı yerde kreş ya da çocuk bakıcısı bulamaması ya da bulduklarının yüksek ücret talep etmesi nedeniyle iş hayatına dâhil olamamaktadır (Özveren & Dama, 2022: 120). Bu durum, yalnız yaşayan anneler için gelirin önemli bir kısmının kreşe, özel okula ya da bakıcıya verilmesi sebebiyle daha zorlu bir süreç dönüşmektedir. Birikim yapamayan yalnız anne, İstihdam olanaklarının kadınlar ve erkekler arasında daha da dengesizleşmesi ve kadınların kendilerini çevreleyen çemberi kırma olanaklarının giderek azalması, Demirgöz Bal’ın (2014) ‘kadın yoksulluğu’ olarak adlandırdığı yapısal girdabın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Politik Hayat

Deprem sonrasında kadınlara toplum tarafından yüklenen roller ve sorumluluklar ile kadınların hareket alanına çizilen sınırlar, kadınların politik hayatta ne kadar var olabileceğini belirlemektedir. Rol ve sorumlulukları büyük oranda çadır/barınma alanı içerisinde olan ve deprem nedeniyle yaralanan/sakat kalan kişilerle tek başına ilgilenmek zorunda kalan bir kadın, öncelikle kamuoyunun inşa edildiği kamusal alanın dışında kalmakta ve politik söylemin inşa sürecine yeterince etki edememektedir.

Deprem sonrası restorasyon sürecinin tüm sorumluluğunu üstlenen kadın, bir yandan sivil toplum kuruluşlarına dahil olma ve örgütlü bir baskı

grubu oluşturma fırsatını kaçırmakta diğer yandan ise yerel ve genel politik süreçlere dahil olmasına zemin hazırlayacak siyasi partilerle ilişki kurabilmesini sağlayacak imkanlardan uzak kalmaktadır. Toplumun gözünde deprem çadırında/konteynerinde çocuğa, hastaya, yaralıya ya da engelliye bakmak zorunda olan kadının bu mekânı terk edip politik süreçlerde yer alması bir lükstür. Dolayısıyla bir çocuğun, hastanın, yaralının ya da engellinin ihmal edilen bakımının faturası yalnızca kadına çıkarılacaktır.

Dahası, ücretli ve sosyal güvenceli bir işe ve politik süreçlerin gerektirdiği sermaye birikimine sahip olmayan (ya da var olan işini ve sermayesini depremde kaybeden) ve ekonomik anlamda erkeğe daha da bağımlı hale gelen kadın için siyasetin maliyeti, siyasal katılımın önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Ailenin taşınır ve taşınmaz mallarının kontrolünü elinde bulunduran erkek ise ailenin politik süreçlerde yer alabilmeyi mümkün kılacak sermaye birikiminden öncelikle faydalanan taraf olacaktır. Dolayısıyla ailesinde sermaye birikimi olan bir kadın, ancak ailedeki erkeğin vazgeçmesi ya da öncelikli pozisyonunu kendisine devretmesi durumunda siyasal katılım sağlayabilecektir. Diğer taraftan, gelir getiren bir işe sahip olsa bile aynı pozisyondaki bir erkekten daha az kazanan kadın, siyasal katılımı erkek mevkidaşının ekonomik avantajlarıyla rekabet etmek zorundadır.

Böylece depremde kurtulan kadın, hem omuzlarına yüklenen ilave rol ve sorumluluklarla, hem toplumda gömülü inanış ve söylemlerle hem de siyasal katılımı zorlaştıran ya da imkânsız hale getiren ekonomik dezavantajlarla baş etmek zorundadır. Böylece deprem sonrası siyasal katılım, erkeğin daha da tekelleştiği bir alan olarak kalmaktadır.

Sosyal Hayat

Deprem anındaki arama-kurtarma faaliyetlerinin ve daha geniş kapsamlı olarak afet yönetiminin yalnızca fiziki işlerden ibaret görülmesi ve afet yönetiminde kadınların kapasitesinin göz ardı edilmesi, bir yandan afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin geliştirilememesine diğer yandan ise etkisiz ve edilgen bir kadın imajının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda ‘*man*’ ve ‘*explain*’ kelimelerinin birleşiminden oluşan ve genellikle bir erkeğin bir kadına zaten anladığı bir konuyu patronluk taslayarak anlatmasını ifade eden ‘*mansplaining*’ (Bridges, 2021) ifadesi, afet yönetimindeki genel erkek tavrını da işaret etmektedir.

Gerek arama-kurtarma aşamasında hayatta kalma koşullarının sağlanmasında gerekse deprem sonrası koşulların iyileştirilmesinde erkek ve kadınların farklı ihtiyaçlarını dikkate alan bir afet yönetimine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ise ancak kadınların afet yönetimine aktif katılımı ile mümkün olabilir. Bu konuda önemli bir örnek, 2011 yılındaki Tōhoku depremi ve tsunamisi sonrası Japonya'nın afet yönetiminde görev alan kadınların arama-kurtarma, ilk yardım, depremzedelere destek ve restorasyon aşamalarında aldıkları görevlerdir (Gündüz, 2022: 449-450).

Tıpkı deprem öncesinde şehirlerin erkek egemen bir anlayışla planlanması gibi afet bölgeleri de erkek egemen bir anlayışla tasarlanmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, doğal afetlerden sonra kadınlar pek çok hizmete nispeten daha zor ulaşmaktadır (TMMOB, 2023: 53). Söz gelimi, menstrüel hijyen yönetimi için adet kanını emmek veya toplamak, kişisel hijyeni kolaylaştırmak ve ideal anlamda yeterli mahremiyetle atıkları bertaraf etmek için gerekli olan maddi kaynak ve şartların deprem bölgesinde sağlanması gerekmektedir (Budhathoki v.d., 2018: 2). Ayrıca, afet bölgelerinde barınma ve sanitasyon tesisleri için mahremiyet düzenlemelerine, cinsiyete göre ayrılmış alanlara ve bu alanlarda yeterli aydınlatmaya ihtiyaç vardır. Depremzede kadınlar için hijyen kitlerine, hijyenik pedlere, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine, bebekler için özel gıda maddelerine (mama ve vitamin gibi) ve özellikle kadınlar ile çocuklar için psiko-sosyal desteğe gereksinim duyulmaktadır (UN WOMEN, 2023).

Gebelik dönemindeki kadınlar ise afet dönemlerinin en savunmasız gruplarından. Depremler, gebelik döneminde kadınlar için büyük bir stres kaynağıdır. Deprem dönemlerinde erken doğum riski, bebekte düşük doğum ağırlığı, apgar skoru düşüklüğü ve normalin altında baş çevresi genişliği gibi perinatal komplikasyonların ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Deprem gibi önemli bir stres kaynağı, doğumun hemen arkasından kadınların ruh sağlığını ciddi anlamda etkilemekte ve depresyonun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Yakıt Ak & Aslan, 2024: 45-46). Yeni doğan bebeğin ve diğer çocukların fiziksel ya da psikolojik rahatsızlıklarıyla ilgilenme sorumluluğu bu hassas dönemlerinde yine kadınların omuzlarına yüklenmektedir.

Kadınların deprem bölgesine yapılan hizmet ve yardımlardan erkekler kadar yararlanamaması önemli sorunlardan biridir. Bunun başlıca sebepleri; yardım malzemelerinin kadınlar ve erkekler arasında eşit şekilde dağıtılamaması, kadınların statü ve güçten yoksun olmalarından dolayı söz

konusu yardım malzemelerine yeterince ulaşamamaları ve kadınların çoğunlukla ulaştıkları yardım malzemelerini çocuklar ve yaşlılarıyla paylaşmalarıdır (Ünür, 2021: 366). Dahası, hizmet ve yardımların aile bazında dağıtılması, şiddet gördüğü için eşinden ayrı yaşayan ya da boşanma aşamasında olan kadınların yardımlara ulaşmasını imkânsız hale getirmektedir.

Yaşanılan mekânda yeni düzenin kuruluşu ve sürdürülmesi, toplumsal kabuller gereği öncelikle kadın emeğini gerektirmektedir. Bu emek hem ücretsizdir hem de kadının ücretli bir işe, kişisel gelişimine ve sosyalleşmeye ayırması gereken vakti kısıtlamaktadır. Bakıma muhtaç kişilerin sorumluluğunu üstlenme, deprem dönemlerinde kadınlara yüklenen önemli toplumsal rollerden biridir. Nitekim deprem bölgesinde 1.097.307 kadın ve 1.414.643 erkek kayıtlı engelli vardır. Toplam 2.511.950 engelli bireyin 775.012'si ağır engelli kategorisindedir. Ayrıca yine bölgede 1.032.972 kişi 65 yaş üstündedir. 0-17 yaş aralığında ise 4.805.937 kişi yaşamaktadır (SBB, 2023). Kadınların ve kız çocuklarının bakım ve ev işi sorumlulukları, bir yandan çocukların, yaşlıların ve engellilerin (yaralıları ve yeni engelliler dâhil) bakımına ve ev işlerine yönelik artan talep nedeniyle diğer yandan ise hasarlı/kapalı okullar ve hastaneler ve sınırlı bakım hizmetlerinden kaynaklı arz azalması nedeniyle önemli ölçüde artmıştır. Diğer taraftan bakım işinin niteliği ise depremin çocuklar ve yetişkinler üzerindeki psikolojik etkileri ve ev işlerini yapmak için gereken araç gereç (çamaşır makineleri ve pişirme ekipmanları gibi) ve tesislerdeki sınırlılıklar nedeniyle değişmiştir (UN WOMEN, 2023). Pek çok yaşlı, yatalak hasta, engelli ve çocuğun bakımıyla tek başına ilgilenmek zorunda kalan kadınların deprem sonrası yaşamları, adeta çadır/konteyner kentlerden ibaret kalmaktadır.

Depremlerin olumsuz bir diğer sonucu ise kadına yönelik şiddette gözlemlenen artıştır. Doğal afetler sonrası ortaya çıkan stres ve gerginlik, pek çok kişide saldırgan tavırları tetiklemektedir. Bu saldırganlık ise çoğunlukla kadınları ve çocukları hedef almaktadır. Dahası, afet sonrası ortaya çıkan travma, kaygı bozukluğu ve benzeri psikolojik rahatsızlıklar ve yaygınlaşan alkol bağımlılığı aile içi şiddeti ciddi oranda artırmaktadır (Ünür, 2021: 369-370). Diğer taraftan, eşinden henüz eşinden boşanamamış ya da boşanma aşamasında olan kadınlar ve deprem öncesinde eşinden şiddet gördüğü için ayrı bir evde yaşamaya başlamış kadınlar deprem sonrası şiddetin hedeflerindendir. Söz konusu kadınlar ya tek başlarına çadıra/konteynere ulaşamamakta ya da henüz ayrılmadıkları eşleriyle ya da eşlerinin aileleriyle

aynı yerde yaşamaya zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla çadırların ve konteynerlerin resmi aile kayıtları temel alınarak dağıtılması, şiddete uğrayan kadınları barınma konusunda seçeneksiz bırakmaktadır (Mor Çatı, 2023).

Deprem sonrası dönemin önemli risk gruplarından biri de kız çocuklarıdır. Nitekim Avrupa Konseyi'nin 2023 tarihli raporunda kız çocuklarının erken yaşta evliliğe zorlanmaları ihtimaline ve çocuk evliliklerindeki artış riskine dikkat çekilmiştir (Uygur, 2023: 37). Ya depremden kaynaklanan ekonomik zorluğu kız çocuğunun bakım maliyetini bir başka erkeğe devrederek aşmak isteyen bir babanın ya da ebeveynlerini kaybettiği için 'kimsesiz' kaldığı düşünülen kız çocuğunu evlendirmek isteyen akrabaların sebep olacağı çocuk evlilikleri, söz konusu kız çocuklarının tüm yaşamını mahvedebilecek insani dram örnekleridir.

Toplumsal cinsiyetleri ile kesişen kimlikleri (örneğin mülteci, göçmen veya düşük gelirli, engelli veya etnik/dini azınlık statüsü) nedeniyle çifte ayrımcılığa maruz kalan kadınlar, özellikle afet dönemlerinde daha yüksek düzeyde marjinalleşme ve dışlanma yaşamaktadırlar (UN HABİTAT, 2012). Söz konusu kadınlar, hizmet ve yardımlara ulaşma sürecinde ayrımcılığa uğrayabilmekte; kimsesiz ve savunmasız görüldükleri için daha fazla şiddete, tacize ve hatta tecavüze maruz kalabilmektedirler.

Deprem ve benzeri doğal afetlerin bir sonucu olarak herhangi bir grup için hayatı idame ettirecek koşulların zorlaşması sebebiyle gerçekleştirilen göç türü olarak karşımıza çıkan zorunlu göç (Aras, 2023b: 477), yalnız kadınlar (ve özellikle de yaşayan kadınlar) için erkeklere nazaran çok daha zorlu bir sürece karşılık gelmektedir. Göç edilen yerin yeni koşulları, özellikle de patriarkal kültüre sahip yerleşim yerlerine yapılan göç, yalnız kadınlar için tutunma ve kabul görme sürecinin oldukça sancılı geçtiği bir deneyimi de beraberinde getirmektedir. Kadının yeni mekânda sahipsiz ve kimsesiz olarak algılanması ise kendisine yönelik istismar, baskı ve şiddeti artıracaktır. Pek çok zaman söz konusu olumsuz deneyimler kadını yeniden göçe zorlayarak sürekli bir yerinden olma döngüsünün içine hapsedebilmektedir. Diğer taraftan deprem sebebiyle gerçekleştirilen zorunlu göç evli kadınlar için de tamamen erkeğin kararına ve kontrolüne boyun eğilen bir sürece dönüşebilmektedir. Böylece erkek kendi istek ve şartlarına göre göç sürecini yöneten bir özne olarak konumlanırken kadın sürece uyum göstermek zorunda kalan bir nesneye dönüşmektedir.

Sonuç

Genel anlamda doğal afetler ve özelde bu çalışmanın konusu olan depremler, mutlak surette ‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ perspektifiyle ele alınması gereken doğal kriz anlarıdır. Bunun temel nedeni, doğal afetlerin kadınları ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemesi, kadınlar ve erkekler için farklı sonuçlar doğurmasıdır. Kadınların doğal afetlerle ilişkili sorunları, ancak kadınlara özgü imkân ve şartların titizlikle ele alınmasıyla çözüme kavuşturulabilir. Bu çalışmanın da normatif olarak vurguladığı üzere deprem yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi erkek egemen toplumlarda bir zorunluluk haline gelmiştir.

Deprem öncesinde kadınlar, sermaye birikimi elde etme konusunda yapısal engellerle karşılaşmakta, ekonomik altyapının dışına itilmekte ve üretim araçlarında söz sahibi olma konusunda erkek egemenliğine boyun eğmektedirler. Dahası, ulusal ve yerel politik süreçlerde yeterince temsil edilemeyen kadınlar, karar veren değil haklarında karar verilen bir pozisyona mahkûm edilmektedirler. Kendilerine biçilen roller ve sorumluklar gereği kamusal alanı erkeklere teslim etmek zorunda kalan kadınlar, erkek ihtiyaçlarına göre tasarlanmış kentlerde patriarkal toplumsal söylem tarafından nesneleştirilmekte, böylece toplumsal gerçeklikten tümüyle dışlanmaktadır. Bunların en önemli sonucu, depreme hazırlıkla ilgili makro ve mikro düzeydeki hiçbir karar alma mekanizmasında söz sahibi olamamalarıdır.

Deprem anları ise kadınlar için, kadınlara özgü pek çok özel koşulun bir sonucu olarak, erkeklerinkinden farklı bir deneyime karşılık gelmektedir. Bu özel koşulların başında, kadınların daimî bir mekân olarak evle kurdukları ilişkinin erkeklerinkinden farklı olması gelmektedir. Kadınlar için ev, günün neredeyse tamamının geçirildiği mekân olmanın ötesinde tüm beşerî ilişkilerin inşa edildiği merkez üs konumundadır. Evin dışına çıktığında erkeğin kontrolcü davranışıyla karşı karşıya kalan kadınlar için ev, depremin zorunlu olarak tecrübe edildiği mekândır. Dolayısıyla evin yıkılması, kadın için her şeyin yıkılması anlamına gelecektir. Dahası, toplumun kadınlara yüklediği bakıma muhtaç olanlara bakma görevi, deprem anında kadınların hareket kabiliyetini büyük oranda kısıtlamaktadır. Böylece toplum tarafından mecburi olarak evde konumlandırılan kadın için evin kaderi kendi kaderi olmaktadır.

Deprem sonrası sürecin temel belirleyicisi ise bu dönemde kadınlara yüklenen ilave görev ve sorumluluklardır. Restorasyon sürecinin baş aktörleri konumunda olan kadınlar, yaşanan mekânda asgari yaşam koşullarının sağlanmasından ve sürdürülmesinden sorumlu olmaktadır. Omuzlarına yüklenen bu sorumlulukları yerine getirmek için gayret gösteren kadınlar, bu süreçte kadınlıkla ilgili pek çok özel hizmet ve ihtiyacın yoksunluğunu yaşamaktadırlar. Onları çadırlara/konteynerlere bağımlı hale getiren temel rol ise yaşlı, engelli ve çocuklar gibi bakıma muhtaç aile fertlerinin bütün bakım sorumluluğunu tek başlarına üstlenmek zorunda olmalarıdır. Bu bağımlı olma hali, kadınları bir yandan ücretli işlerden ve ekonomik hayatın karar alma mekanizmalarından soyutlamakta diğer yandan makro ve mikro düzeydeki bütün politik süreçlerin dışına itmektedir. Kamusal alanda da var olamayan kadınlar, ‘deprem döneminde kadınlık’ ile ilgili toplumsal söylemin inşa edilme sürecine de dâhil olamamaktadırlar. Tüm bunların sonucunda ise kadın olmanın dezavantajlılığı deprem dönemlerinde katlanarak ilerlemekte ve kadınların makûs talihlerini değiştirebilmelerinin önündeki yapısal engeller daha da derinleşmektedir.

** Bu çalışmanın bir kısmı, Altınbaş Üniversitesi 5. Küresel Eşitsizlikler Konferansı’nda “Doğal Afetler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Deprem Bölgesinde Kadın Olmak” başlığıyla sunulmuş ve konferansın özet kitabında yer almıştır.*

KAYNAKLAR

- Alkan, Ö., Bayhan, Y. C. & Abar, H. (2023). Controlling behaviors and lifetime economic, emotional, physical, and sexual violence in Türkiye. *Journal of Public Health (Berl.)*. doi:10.1007/s10389-023-01999-x
- Aras, F. Ç. (2023a). *Make in India Initiative for Sustainable Development: Unleashing Potential*. Chandigarh, India: White Falcon Publishing.
- Aras, F. Ç. (2023b). Türkiye’de Yeni Sınır Güvenliği Paradigması: Göç, Güvenlik ve Göç Yönetimi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 61, 469-487.
- Başkan, B. (2023). Doğal Afetler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Deprem Bölgesinde Kadın Olmak. *Altınbaş Üniversitesi 5. Küresel Eşitsizlikler Konferansı*.
- Bridges, J. (2021). Explaining “-splain” in digital discourse. *Language Under Discussion*, 6(1), 1-29. doi:10.31885/lud.6.1.253
- Botreau, H. & Cohen, M. J. (2019). *Gender Inequalities and Food Insecurity: Ten Years after the Food Price Crisis, Why are Women Farmers Still Food Insecure? An Oxfam Briefing Paper*. Nairobi: Oxfam. doi:10.21201/2019.4375
- Budhathoki, S.S., Bhattachan, M., Castro-Sánchez, E., Sagtani, R. A., Rayamajhi, R. B., Rai, P. & Sharma, G. (2018). Menstrual hygiene management among women and adolescent girls in the aftermath of the earthquake in Nepal. *BMC Women's Health*, 18, 33. doi:10.1186/s12905-018-0527-y
- Council of Europe. (2024). *Gender Equality Strategy 2024-2029*. <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Dünya Gazetesi. (2024). *Yerel seçim 2024 sonuçları netleşti: İşte kadınların yöneteceği 11 il*. <https://www.dunya.com/gundem/yerel-secim-2024-sonuclari-netlesti-iste-kadinlari-yonetecegi-11-il-haberi-721620>
- Esquivel-Santoveña, E. E., Hernández, R. R., Viveros, N. C., Orozco, F. L., & van Barneveld, H. O. (2020). Physical Intimate Partner Violence and Controlling Behavior in Mexican University Students and Their Attitudes Toward Social Limits. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(1-2), 403-425. doi:10.1177/0886260516681879
- Falú, A. (2017). Women’s Right to the City: Reflections on Inclusive Urban Planning. *Urbanet*. <https://www.urbanet.info/womens-right-to-the-city>

- Fawole, O. I. (2008). Economic Violence To Women and Girls. *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), 167–177. doi:10.1177/1524838008319255
- Gündüz, F. (2022). Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gereken dersler (Haiti ve Japonya depremi örneği). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 440-461.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. [HÜNEE]. (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014*. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/turkiyede_kadina_yonelik_aile_ici_siddet_aras_tirma-101
- Kaşıkkırık, A. & Karaoğlu, N. (2021). Yerel Siyasette Kadının Adı Neden Yok?. *KA.DER Kadın Adayları Destekleme Derneği*. https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/Yerel-Siyasette-Kadinin-Adi-Neden-Yok_.pdf
- Mor Çatı. (2023). *Depremden Etkilenen Bölgede Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları*. 7 Mart. <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/depremden-etkilenen-bolgede-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmaları>
- Negiz, N. & Üçer N. (2012). Yerel siyasette seçile(e)meyen kadın: 2004-2009 Mart seçimleri düzleminde analitik bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(2), 1-23.
- Özveren, A. D. & Dama, D. Ö. Ü. N. (2022). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Mevcut Durum Algısı. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 13(1), 107-122.
- Reale, A. & Handmer, J. (2010). Land tenure, disasters and vulnerability. *Disasters*, 35(1), 160–182. doi:10.1111/j.1467-7717.2010.01198.x
- Sabancı University Corporate Governance Forum. (2023). *11th Annual Women on Board 2023 Türkiye*. https://iwdturkey.sabanciuniv.edu/sites/iwdturkey.sabanciuniv.edu/files/2023-11/wob23_0.pdf
- Sengezer, B. & Koç, E. (2005). A critical analysis of earthquakes and urban planning in Turkey. *Disasters*, 29(2), 171–194. doi:10.1111/j.0361-3666.2005.00279.x
- Terraza, H., Orlando, M. B., Lakovits, C., Lopes Janik, V. & Kalashyan, A. (2020). Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning and Design. *The World Bank*. Washington, DC. <http://hdl.handle.net/10986/33197>
- The International Labour Organization.. [ILO]. (1951). *100 No’lu Eşit Ücret Sözleşmesi*. 6 Haziran.
- The International Labour Organization. [ILO]. & Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2020). *Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü Türkiye Uygulaması*.
- Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği. [TMMOB]. (2023). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Raporu*. Ankara.

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. [SBB]. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Ankara.
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. [TİHEK]. (2023). *Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları Ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu*. Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2024). *İstatistiklerle Kadın, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Kadin-2023-53675>.
- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. [UN WOMEN]. (2023). *UN WOMEN Brief On Earthquake in Türkiye: Impacts and Priorities for Women and Girls*. 6 Nisan.
- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. [UN WOMEN]. (2024). *Concepts and definitions*. <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>
- United Nations Human Settlements Programme. [UN HABİTAT]. (2012). *Gender Issue Guide: Urban Planning and Design*.
- Uygur, G. (2023). Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimi. *Avrupa Konseyi*. <https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad>
- Ünür, E. (2021). Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Doğal afetlerde cinsiyete dayalı zarar görülebilirlik farkı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 351-381.
- Üste, R. B. (2017). Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler Ve Kadın Temsili. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 18(1), 101-131.
- Yakıt Ak, E. & Aslan, E. (2024). Deprem ve Kadın Üreme Sağlığı. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 10(1), 43-51.
- Yavuz, A. & Dikmen, S. (2016). Doğal Afetlerin Zararlarının Finansmanında Kullanılan Afet Öncesi Finansal Araçlar. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3(2), 303-322.
- Yoosefi Lebni, J., Khorami, F., Ebadi Fard Azar, F., Khosravi, B., Safari, H. & Ziapour, A. (2020). Experiences of rural women with damages resulting from an earthquake in Iran: a qualitative study. *BMC Public Health*, 20, 625. doi:10.1186/s12889-020-08752-z